

FRIEDRICH GLAUSER

Überkonstapel Studer

Översättning Anna Bengtsson

ERSATZ

En som inte vill vara med längre

© Ersatz 2007
Originaltitel Wachtmeister Studer
Översättning från tyska Anna Bengtsson
Redaktör Maxim Grigoriev
Korrekturläsning Ola Wallin
Omslag Christer Jonson & Ersatz
Grafisk form & sättning Ola Wallin
Omslagsfoto © Ullstein Bild, Tyskland
Tryck Spindulys, Litauen 2007
ISBN 978-91-88858-37-5

www.ersatz.se

FÅNGVAKTAREN med den röda näsan och treveckade dubbelhakan brummade något om »evigt springande« – Studer kom och störde honom mitt i lunchen. Men nu var Studer trots allt överkonstapel vid kantonpolisen i Bern och därför kunde man inte utan vidare be honom dra åt skogen.

Vakten Liechti reste sig alltså, fyllde sitt vattenglas med rödvin, tömde det i ett svep, tog sin nyckelknippa och följde med till fången Schlumpf, som överkonstapeln hade lämnat in för knappt en timme sedan.

Korridorer . . . Mörka långa korridorer . . . Murarna var tjocka. Slottet Thun verkade ha byggts för evigheten. Överallt dröjde vinterkylan kvar.

Det var svårt att tänka sig att det var en varm majdag utanför, med människor som promenerade i gasset, obekymrade, och andra som solade sig och vaggades av vattnet i båtar ute på sjön.

Celldörren gick upp. Studer blev stående ett tag på tröskeln. Två vågräta, två lodräta järnstänger korsade det högt placerade fönstret. Man kunde se ett takkrön – med gammalt, svartnat tegel – och över krönet en bländande flik blå himmel.

Men från den undre järnstången hängde någon! Läderbältet var ordentligt fastgjort och bildade en snara. En mörk kropp i skev ställning avtecknade sig mot den vitkalkade väggen. Fötterna vilade märkligt förvridna på sängen. Och i den hängdes nacke glänste skärpspannet när en solstråle träffade det ovanifrån.

»Herregud!« sade Studer, rusade fram, hoppade upp på sängen – vakten Liechti förvånades över den äldre mannens vighet – och tog tag om kroppen med höger arm medan vänster hand lösgjorde snaran.

Studer svor över en bruten nagel. Sedan klev han ned och lade den livlösa kroppen med en mjuk rörelse på sängen. »Om ni bara inte var så förbannat bakåtsträvande«, sade Studer, »och åtminstone satte nät för fönstren, så skulle sådant här inte hända. Se så! Spring nu, Liechti, och hämta doktorn!«

»Ja, ja!« sade vakten ängsligt och skumpade i väg.

Först gav överkonstapeln konstgjord andning. Det var en reflex. Något som härrörde från tiden då han gått en kurs i första hjälpen. Och först efter fem minuter föll det honom in att lägga örat mot den liggandes bröst och lyssna om hjärtat fortfarande slog. Ja, det slog fortfarande. Långsamt. Det slog som en klocka man glömt att dra upp; Studer pum-pade vidare med den liggandes armar. Under käken, från öra till öra, löpte ett rött sträck.

»Men Schlumpf!« sade Studer tyst. Han drog fram en näsduk ur fickan, torkade först sig själv över pannan, sedan for han med duken över pojakens ansikte. Ett gossansikte: mycket ungt, två djupa rynkor över näsroten. Trotsigt. Och mycket blekt.

Detta var alltså Erwin Schlumpf, som man hade arresterat vid tillslaget i Aargau på morgonen. Erwin Schlumpf, anklagad för mordet på Wendelin Witschi, köpman och resande från Gerzenstein.

En ren slump att man kommit innan det var för sent! För ungefär en timme sedan hade man i god ordning lämnat in honom till fängelset, vakten med den röda näsan hade skrivit under . . . man kunde lugnt sätta sig på tåget till Bern

och glömma hela saken. Det var inte första gången man arresterade någon, det skulle heller inte bli den sista. Varför hade man känt ett behov av att besöka Erwin Schlumpf ännu en gång?

En slump?

Kanske . . . Vad är slumpen när allt kommer omkring? Det gick inte att förneka att man kände ett visst engagemang i Erwin Schlumpfs öde. Rättare sagt, att man hade börjat tycka om Erwin Schlumpf . . . Varför? Studer stod i cellen och strök sig ett par gånger över nacken. Varför? För att man inte hade någon son? För att den arresterade under hela resan hade bedyrat sin oskuld? Nej. Oskyldiga är de allihop. Men Erwin Schlumpfs bedyranden hade låtit ärliga. Även om . . .

Även om fallet egentligen var helt solklart. Köpmannen och resanden Wendelin Witschi hade hittats på onsdagen med ett skothål bakom höger öra, liggande på mage i en skog utanför Gerzenstein. Likets fickor var tömda . . . Den mördades fru hävdade att hennes man hade burit med sig trehundra franc.

Och på onsdagskvällen hade Schlumpf växlat en hundralapp på värdshuset Zum Bären . . .

På onsdagsmorgonen ville landsfiskalen arresterera honom, men Schlumpf hade flytt.

Så kom det sig att polisintendenten på onsdagskvällen hade kommit in på Studers kontor:

»Studer, du måste ut i friskluften. I morgon bitti åker du och arresterar Erwin Schlumpf. Det kommer att göra dig gott. Du håller på att bli för tjock . . . «

Det stämde, tyvärr . . . I vanliga fall skickade man en korpå för sådana arresteringar. Nu föll uppgiften på överkonstapeln . . . Också en slump? Ödet . . . ?

Hursomhelst, man hade råkat träffa Schlumpf och man hade börjat tycka om honom. Ett faktum! Man får finna sig i faktum, även när det bara gäller känslor.

Schlumpf! Helt säkert en betydelslös människa! Han var tidigare känd hos polisen. En oäkting. Myndigheterna hade ständigt varit tvungna att sysselsätta sig med honom. Säkert vägde akterna hos fattigvården minst ett och ett halvt kilo. Hans levnadsbana?

Utackorderad hos en bonde. Stölder. – Kanske hade han varit hungrig? Vem kan fastställa en sådan sak i efterhand? – Så gick det som det alltid går i sådana fall. Uppfostringsanstalt Tessenburg. Rymning. Stöld. Gripen igen. Misshandel. Äntligen frigiven. Inbrott. Witzwil. Frigiven. Inbrott. Tre år på Thorberg. Frigiven. Och sedan hade det varit lugnt – i två hela år. Schlumpf hade arbetat vid Ellenbergers plantskola i Gerzenstein. Sextio rappen i timlön. Förälskat sig i en flicka. Det unga paret ville gifta sig. Gifta sig! Studer fnös. En sådan pojkvasker och giftermål! Och sedan inträffade mordet på Wendelin Witschi . . .

Det var ju allmänt känt att gamle Ellenberger gärna anställde frigivna fångar i sin plantskola. Inte bara för att det var billig arbetskraft, nej, Ellenberger tyckte trivas i deras sällskap. Nåväl, varje människa har sina egenheter, och det kunde inte förnekas att återfallsförbrytarna skötte sig riktigt bra hos gamle Ellenberger . . .

Och bara för att Schlumpf hade växlat en hundralapp på Zum Bären på onsdagskvällen skulle han alltså ha begått rånmordet . . . ? Pojken hade förklarat saken så: Det var sparade pengar som han haft med sig . . .

Trams . . . ! Sparat . . . ! Med sextio rappen i timmen? Det blev omkring hundrafemtio franc i månaden . . . Rumshyra trettio . . . Mat? – Två och en halv franc om dagen för en

kroppsarbetare var lågt räknat. Sjuttiofem plus trettio blir hundrafem, tvätt fem – cigaretter, hushåll, dans, hårklippning, bad – i bästa fall blev det fem franc över i månaden. Och så skulle han ha sparat ihop trehundra franc på två år? Omöjligt! Burit omkring på pengarna? Psykologiskt otänkbart. Sådana människor kan inte ha pengar på fickan utan att göra av med dem . . . På banken? Kanske. Men bara så där i plånboken . . . ?

Och ändå hade Schlumpf haft trehundra franc på sig. Inte riktigt så mycket. Två hundralappar och ungefär åttio franc. Studer tittade på arresteringsprotokollet som han under-tecknat:

»Portmonnä med innehåll: 282,25 franc.«

Så . . . allt stämde! För att inte tala om flyktförsöket på järnvägsstationen i Bern. Ett dumt flyktförsök! Barnsligt! Och samtidigt så lätt att förstå! Den här gången väntade livstid . . .

Studer skakade på huvudet. Och ändå! Ändå! Det var någonting med alltihop som inte stämde. För ögonblicket var det bara en aning, en känsla av obehag. Och överkonstapeln ryste. Den här cellen var kall. Kom inte doktorn snart?

Schlumpf kanske inte alls ville vakna upp . . . ? Den liggande mannens bröst hävdes i ett djupt andetag, de uppåtvända ögonen gled på plats och Schlumpf såg på överkonstapeln. Studer ryckte till.

En obehaglig blick. Och nu öppnade Schlumpf munnen och skrek. Ett hest skrik – skräck, motvilja, fruktan, fasa . . . Mycket fanns i det skriket. Det ville inte ta slut.

»Lugn! Lugna dig!« viskade Studer. Han fick hjärtklappning. Till slut gjorde han det enda han kunde göra: lade sin hand över den öppna munnen . . .

»Om du lugnar ned dig«, sade överkonstapeln, »så stannar jag en stund hos dig, och du kan röka en cigarett när doktorn har gått. Vad säger du? Jag kom verkligen i sista stund . . .«, och han försökte sig på ett leende.

Men leendet hade ingen smittande verkan på Schlumpf. Visserligen blev hans blick något mildare, men när Studer tog bort sin hand från munnen sade Schlumpf tyst:

»Varför lät ni mig inte hänga kvar, överkonstapeln?«

Svårt att veta vad man skulle svara på den frågan! Man var ju ingen präst . . .

Det var stilla i cellen. Utanför kvittrade sparvar. Nere på gården sjöng en liten flicka med tunn röst:

*O du kära ängel
rosmarinstängel
Var stund, var stund, är jag hos dig . . .*

Då sade Studer, och hans röst lät hes:

»Äsch, du har ju berättat att du tänker gifta dig? Din flicka . . . hon finns väl där för dig, eller hur? Och om du nu är oskyldig som du säger, då är det ju inte säkert att du blir fälld. Och du förstår väl att ett självmordsförsök var det dummaste du kunde ha hittat på. Man kommer att tolka det som ett erkännande . . .«

»Men det var inget försök. Jag ville verkligen . . .«

Studer behövde inte svara. Steg hördes i korridoren, vakten Liechti sade:

»Därinne är han, herr doktorn.«

»Redan piggnat till?« frågade doktorn och tog tag om Schlumpfs handled. »Första hjälpen? Fint!«

Studer reste sig från sängen och lutade sig mot väggen.

»Jaha«, sade doktorn. »Vad gör vi med honom? Självmordsbenägen! Suicidal! Jaja, det där har man sett förut. Vi kommer att behöva ett psykiatriskt expertutlåtande . . . Inte sant?«

»Herr doktor, jag vill inte hamna på dårhus«, sade Schlumpf högt och tydligt, sedan hostade han.

»Jaså? Och varför inte? Nåja, då kunde man . . . Ni har väl säkert en tvåmanscell, Liechti, där skulle man kunna sätta honom, så att han inte känner sig ensam . . . Går det? Fint . . .«

Sedan, tyst, som man viskar på teatern, varje ord klart urskiljbart: »Vad har han ställt till med?«

»Mordet i Gerzenstein!« viskade vakten lika tydligt tillbaka.

»Aha, aha«, nickade doktorn bekymrat – så verkade det åtminstone. Schlumpf vred på huvudet, såg på överkonstapeln. Studer log, Schlumpf log tillbaka. De förstod varandra.

»Och vem är den här herren?« frågade läkaren. Leendena gjorde honom osäker.

Studer klev fram med sådan kraft att doktorn tog ett steg tillbaka. Överkonstapeln stod där stel. Hans bleka ansikte med den märkligt smala näsan passade inte riktigt ihop med den något fetlagda kroppen.

»Överkonstapel Studer från kantonpolisen!« Det lät upproriskt och trotsigt.

»Jaså! Angenämt, angenämt! Och ni är insatt i fallet?« Den blonde läkaren försökte återvinna säkerheten.

»Jag arresterade honom«, sade Studer kort. »För övrigt vill jag gärna stanna hos honom en stund tills han har lugnat sig. Jag har tid. Nästa tåg till Bern går inte förrän klockan halv fem . . .«

»Fint!« sade läkaren. »Strålande! Gör ni det, överkon-

stapel. Och i kväll sätter ni honom i en tvåmanscell åt mig. Uppfattat, Liechti?»

»Javisst, herr doktorn.«

»Adjö då«, sade läkaren och satte på sig hatten. Liechti frågade om han skulle stänga dörren. Studer gjorde en avvärande gest. Mot fängelsepsykosier var öppna dörrar det verksammaste motmedlet.

Och stegen dog bort i korridoren. Omständligt tände han halmstrået som han dragit ut ur cigarren, höll flammen under den ena änden, väntade tills röken steg från den andra och stack den i munnen.

Därefter drog han fram ett litet gult paket ur fickan, sade: »Ta för dig!« Schlumpf drog blosset från cigaretten djupt ned i lungorna. Hans ögon lyste. Studer satte sig på sängen.

»Överkonstapeln är en bra människa«, sade Schlumpf.

Och Studer måste ta sig samman för att undertrycka en underlig känsla i halsen. För att bli av med den gäspade han grundligt.

»Så, Schlumpf«, sade han sedan. »Säg mig nu. Varför ville du göra slut på allt?»

– Svårt att säga, sådär utan vidare, menade Schlumpf. Allt hade förlorat sin mening. Och han visste ju hur det fungerade. Hade man en gång blivit arresterad var man fast. Tidigare straffad! – Och nu skulle det bli livstid . . . Och flickan, som överkonstapeln hade talat om, hon skulle ju aldrig vänta på honom. Det vore bara dumt, om hon gjorde det. – Vem flickan var? – Hon hette Sonja och var dotter till den mördade Witchi. – Och trodde Sonja att han begått mordet? – Det visste han inte. Han hade helt enkelt stuckit när han fick veta att man anklagade honom. – Hur kom det sig då att man fastnat för just honom? – På grund av hundralappen, förstås, som han hade växlat på värdshuset Zum Leuen. – På

Zum Leuen? Inte på Zum Bären? – Det kan ha varit på Zum Bären. Just det, på Zum Bären! Zum Leuen var det finare stället, där hade de spelat en gång . . .

»När då? Vilka hade spelat?»

»Det var ett bröllop. Buchegger spelade klarinett, Schreier piano och Bertel basfiol. Och jag spelade harpa . . .«

»Schreier? Buchegger? Dem – dem känner jag ju!« Studer rynkade pannan.

»Tänka sig!« sade Schlumpf, och ett litet leende drog i hans mungipor. »Buchegger berättade ofta om er, och Schreier också. Ni haffade honom för tre år sedan . . .«

Studer skrattade. Där ser man! Gamla bekanta! – Och de hade alltså slagit sig ihop som gatumusikanter?

»Gatumusikanter?« Schlumpf låtsades förnärmas. »Nej! Ett riktigt jazzband. Ellenberger, vår arbetsgivare, gav oss till och med ett engelskt namn: The Convict Band! Det betyder visst: straffångemusik . . .«

Pojken verkade väldigt lättad över att få tala om annat. Men när mordet kom på tal försökte han avvika från ämnet.

Studer var införstådd. Schlumpf fick sväva i väg så länge han hade lust. Inte tränga sig på! Allt kommer av sig självt, bara man har tålmod . . .

»Då spelade ni också i byarna runtomkring?»

»Jovars!«

»Och tjänade ordentligt med pengar?»

»Rejält . . .« Tvekan. Tystnad.

»Hör här, Schlumpf, jag vill ju tro att du inte dödade Witschi – och stal hans plånbok. Trehundra franc hade du visst sparat ihop?»

»Ja, trehundra hade jag sparat ihop . . .« Schlumpf såg upp mot fönstret, suckade, kanske för att himlen var så blå.

»Du ville alltså gifta dig med dottern till den mördade?»

Sonja hette hon? Och föräldrarna, var de införstådda med planerna?»

»I alla fall pappan. Gamle Witschi sade att det gjorde honom detsamma. Han var ofta på besök hos Ellenberger och då brukade han, den mördade, som ni säger, prata med mig . . . Han tyckte att jag var en redig ung man och även om jag suttit i fängelse ville han inte döma mig, och när jag en gång gift mig med Sonja så skulle jag inte hitta på några fler dumheter. Och Sonja var en präktig flicka, sade han . . . Och sedan lovade min chef att jag skulle få anställning som trädgårdsmästare, eftersom Cottereau börjar bli gammal och jag är duktig . . . «

»Cottereau? Var det han som hittade liket?»

»Ja. Varje morgon tar han en promenad. Ellenberger låter honom göra som han vill. Cottereau kommer från Jura, men det märks inte längre på honom att han inte är härifrån. I onsdags morse kom han springande till plantskolan och berättade att Witschi låg i skogen, skjuten . . . Sedan skickade min chef honom till landsfiskalen för att göra en anmälan. «

»Och vad gjorde du efter att du hört nyheten av Cottereau?»

Tja, menade Schlumpf, de hade blivit rädda allihop, eftersom de suttit inne och misstankarna skulle riktas mot dem. Men det var lugnt hela dagen, ingen kom till plantskolan. Bara Cottereau hade inte kunnat lugna ned sig, ända tills chefen sagt åt honom att han skulle skärpa sig . . .

»Och på onsdagskvällen växlade du hundralappen på Zum Bären?»

»På onsdagskvällen, ja . . . «

Tystnad. Studer hade låtit paketet med Parisiennes ligga framme. Utan att fråga tog Schlumpf en cigarett, överkonstapeln gav honom tändsticksasken och sade:

»Göm båda. Men låt dem inte komma på dig!«

Schlumpf log tacksamt.

»När slutar ni för kvällen i plantskolan?»

»Klockan sex. Vi har tio timmars arbetsdag.« Sedan tillade Schlumpf ivrigt: »Jag är riktigt bra på trädgårdsarbete. Förmannen på Tessenberg sade alltid att jag är en sådan som kan något. Och jag tycker om att arbeta . . . «

»Det kan göra detsamma!« Studer talade med avsiktlig stränghet. »När dagen var slut gick du till byn, till ditt rum. Var bodde du?»

»Hos Hofmanns, på Bahnhofstraße. Det är inte svårt att hitta. Fru Hofmann var alltid vänlig mot mig . . . Hon har ett korgbinderi. «

»Det intresserar mig inte! Du är på ditt rum, har tvättat dig. Sedan gick du för att äta middag? Eller?»

»Ja. «

»Alltså: arbetsdagen slutar klockan sex.« Studer tog fram ett häfte ur fickan och började anteckna. »Klockan sex, slut för dagen, halv sju–sju middag . . . «

Han tittade upp: »Åt du snabbt? Långsamt? Var du hungrig?»

»Inte så hungrig . . . «

»Då åt du snabbt och var färdig klockan sju . . . «

Studer tycktes stirra ned i häftet, men hans ögon var i rörelse. Han såg att Schlumpfs ansiktsuttryck förändrades och bröt spänningen med en harmlös fråga:

»Vad betalade du för middagen?»

»En och femtio. Jag åt soppa hos Ellenberger och hade med mig ost och bröd. Ellenberger tog bara femtio rappen för en tallrik soppa och dricka bjöd han på, för Ellenberger har alltid behandlat oss väl, vi gillar honom, han pratar på om allt möjligt, han ser urgammal ut, har inga tänder längre,

men . . . « Allt detta i ett enda andetag, som om han var rädd för att bli avbruten. Men denna gång ville Studer gå rakt på sak.

»Vad gjorde du mellan sju och åtta på onsdagskvällen?« frågade han barskt. Han höll blyertspennan mellan de magra fingrarna och tittade inte upp.

»Mellan sex och sju?« Schlumpf andades tungt.

»Nej, mellan sju och åtta. Klockan sju var du färdig med middagen, klockan åtta växlade du en hundralapp på Zum Bären. Vem hade gett dig trehundra franc?«

Och Studer såg med stadig blick på pojken. Schlumpf vände bort huvudet, kastade sig plötsligt åt sidan, tryckte ansiktet mot armvecket. Hans kropp darrade.

Studer väntade. Han var inte nöjd. Med små bokstäver skrev han i sitt häfte: »Sonja Witschi« och ritade dit ett stort frågetecken. Sedan mjuknade hans röst när han sade:

»Schlumpf, vi ska nog reda ut det här. Jag har inte frågat dig vad du gjorde på tisdagskvällen, alltså kvällen före mordet. Då hade du bara ljugit för mig. Och dessutom står det säkert i protokollet, och jag kan även fråga din värdinna . . . Men säg mig nu: vad är Sonja för en flicka? Är hon det enda barnet?«

Schlumpf for upp. »Det finns en bror också. Armin!«

»Och du gillar inte Armin?«

Honom hade han gett rejält på käften en gång, sade Schlumpf och visade tänderna som en morrande hund.

»Armin gillade inte att du träffade hans syster?«

»Nej. Och det var alltid bråk mellan honom och pappan. Witschi beklagade sig ofta över honom . . . «

»Hm . . . Och mamman?«

»Hon läste alltid romaner . . . «, sade pojken med en ton av respektlöshet. »Hon är släkt med kommunalordförande

Aeschbacher och han ordnade kiosken åt henne på järnvägsstationen i Gerzenstein. Där sitter hon och kurar för jämnan och läser medan pappan knackar dörr . . . Kanske inte precis knackar dörr. Han åker omkring på sin Zehnderli, som resande i bonvax och kaffe . . . Och motorcykeln hittade man ju också, alldeles i närheten, den stod på vägen . . . «

»Och var låg gamle Witschi?«

»Hundra meter därifrån, i skogen, berättade Cottereau.«

Studer ritade små gubbar i sitt häfte. Han var plötsligt långt borta. Han var i Oberaargau, vid tillslaget, då pojken arresterades. Modern hade öppnat dörren. En märklig kvinna, Schlumpfs mor! Hon hade inte alls blivit förvånad, utan bara frågat: »Han hinner väl äta färdigt sin frukost först?«

En flicka i Gerzenstein, en gammal mor i Oberaargau . . . och mellan dem ynglingen Schlumpf, anklagad för mord . . .

Allt hängde på vilken rannsakningsdomare som skulle överta fallet . . . Man borde tala med karln. Kanske . . .

Steg närmade sig. Fångvaktaren Liechti visade sig i dörren och hans röda ansikte glänste illasinnat.

»Överkonstapeln, herr rannsakningsdomaren vill tala med er.« Och Liechti flinade ohöjlt. Det var inte svårt att gissa vad det flinet betydde. En överkonstapel hade överskridit sina befogenheter och ombads nu att infinna sig för en tillrättavisning . . .

»Adjö då, Schlumpf!« sade Studer. »Hitta inte på några fler dumheter nu. Ska jag hälsa till Sonja om jag träffar henne? Vad säger du? Alltså, jag kommer kanske och besöker dig igen. Adjö!«

Och när Studer gick genom slottets långa korridorer kunde han varken skaka av sig eller tolka blicken som Schlumpf hade gett honom till avsked. Förvåning fanns där, visst, men bottnade den inte i tröstlös förtvivlan?

Fallet Wendelin Witschi, första omgången

» OCH han är ... « – harkling – »han är överkonstapel Studer?»

»Ja.«

»Varsågod och sitt.«

Rannsakningsdomaren var liten, mager, gul. Hans kavaj hade vadderade axlar och var lilabrun. Till en vit sidenskjorta bar han en kornblå slips. I den tjocka klackringen var ett vapen ingraverat – ringen verkade för övrigt gammal.

»Överkonstapel Studer, med all respekt skulle jag vilja fråga vad han egentligen inbillar sig. Hur kommer det sig att han egenmäktigt – jag upprepar: egenmäktigt! – blandar sig i ett fall, som ... «

Rannsakningsdomaren kom av sig och visste själv inte varför. Framför honom satt en enkel polis, en äldre man som inte på något sätt var avvikande: skjorta med vit krage, en grå kostym som hade förlorat passformen lite eftersom kroppen som fyllde den var tjock. Mannen hade ett blekt, magert ansikte, mustaschen täckte munnen så att man inte riktigt visste om han log eller var allvarlig. Denne överkonstapel satt alltså på sin stol, bredbent, med underarmarna vilande mot låren och knäppta händer ...

Rannsakningsdomaren visste inte varför han plötsligt övergick från »han« till »ni«.

»Ni måste förstå, överkonstapeln, det tycks mig som om ni överskridit era befogenheter ... « Studer nickade och nickade: Naturligtvis, befogenheterna ... ! »Vad hade ni för anledning att besöka den intagne, den i god ordning intagne

Schlumpf Erwin, ännu en gång? Jag tillstår gärna att ert besök kom högst lägligt – men det betyder inte att det var förenligt med polismyndighetens befogenheter. För ni, *herr överkonstapel*, har varit i tjänst tillräckligt länge för att veta att ett fruktbart samarbete mellan de olika instanserna bara är möjligt när var och en nogsamt håller sig inom gränserna för sina befogenheter ... «

Inte en gång, nej, tre gånger ordet »befogenheter«. Studer hade bilden klar för sig. Det kunde ha varit värre, tänkte Studer, de som ständigt rycker ut med »befogenheter« tillhör inte den värsta sorten. Man måste bara vara trevlig mot dem och ta dem på allvar, så äter de snart ur handen på en ...

»Naturligtvis, herr rannsakningsdomare«, sade Studer och hans röst uttryckte saktmod och respekt, »jag är medveten om att jag verkligen, i ordets sanna bemärkelse, har överskridit mina befogenheter. Ni konstaterade helt riktigt att jag borde ha låtit saken bero efter att jag lämnat in Erwin Schlumpf. Och sedan – ja, herr rannsakningsdomare, människan är svag – sedan tänkte jag att fallet kanske inte var så uppenbart som jag först hade trott. Det var inte omöjligt, tänkte jag, att vidare undersökningar skulle visa sig nödvändiga och att jag kanske skulle bli betrodd med att följa upp fallet, och då ville jag finnas med i bilden ... «

Rannsakningsdomaren verkade redan blickad.

»Men, överkonstapeln, fallet är ju uppenbarligen redan löst. Och när allt kommer omkring, om Schlumpf faktiskt hade gått och hängt sig skulle det inte ha varit någon större malör – jag hade sluppit ett obehagligt ärende och staten hade inte behövt bära rättegångskostnaderna ... «

»Förvisso, herr rannsakningsdomare. Men vore fallet verkligen löst med Schlumpfs död? Även ni kommer snart att finna att Schlumpf är oskyldig.«

Egentligen var ett påstående av det slaget en fräckhet. Men Studers röst var så respektingivande, så tvingande krävde den ett bifall, att herren med den vapenprydda klackringen inte hade något annat val än att nicka instämmande.

Rummets väggar var klädda i mörk träpanel och när fönsluckorna var stängda skimrade luften som mörkt guld.

»Akterna i fallet«, sade rannsaktionsdomaren en smula osäkert. »Akterna i fallet . . . Jag har ännu inte riktigt hunnit studera dem närmare. Ett ögonblick bara . . .«

Till höger om honom låg fem mappar med akter i en bunt. Den understa, och tunnaste, var den rätta. På det blå kartongomslaget stod:

Schlumpf, Erwin
Mord

»Tyvärr«, sade Studer och såg oskyldig ut. »Tyvärr har man hört talas om en del bristfälligt genomförda förundersökningar på sistone. Och då vore det kanske bäst om man säkrade de nödvändiga bevisen även i ett så uppenbart fall som detta . . .«

Inombords drog han på munnen: Kommer du till mig med befogenheter, kommer jag till dig med bevis.

Rannsaktionsdomaren nickade. Han hade tagit fram ett par hornbågade glasögon ur ett fodral, satt dem på näsan. Nu såg han ut som en sorgsen filmkomiker.

»Självklart, självklart, överkonstapeln. Ni måste bara betänka att detta är min första riktigt svåra förundersökning och då kommer naturligtvis er kompetens på området att . . .«

Längre kom han inte. Studer höjde avvärande handen.

Men rannsaktionsdomaren tog ingen notis om rörelsen.

Han hade två fotografier i handen och räckte dem över bordet:

»Fotografier av brottsplatsen . . .«

Studer betraktade bilderna. De var inte dåliga, även om det var tydligt att de inte tagits av en kriminologiskt skolad fackman. På båda såg man undervegetationen i en granskog, och på den barrtäckta marken – bilderna var mycket skarpa – låg en mörk gestalt utsträckt på mage. På höger sida om det kala bakhuvudet, uppskattningsvis tre fingerbredder från öronsnäckan, precis över en tunn krans av hår som delvis täckte rockkragen, syntes ett mörkt håll. Det såg tämligen frånstötande ut. Fast Studer var van vid sådana bilder. Han frågade bara:

»Tomma fickor?«

»Ett ögonblick, jag har landsfiskal Murmanns rapport här . . .«

»Jaså«, avbröt Studer, »Murmann är i Gerzenstein. Där ser man!«

»Känner ni honom?«

»Javisst, javisst. En kollega. Men jag har inte träffat honom på flera år. Vad skriver Murmann?«

Rannsaktionsdomaren vände på bladet, sedan mumlade han delar av meningar halvt för sig själv. Studer uppfattade:

» . . . lik av manligt kön liggande på mage . . . skotthål bakom höger öra . . . kulan kvar i huvudet . . . sannolikt från en 6,5mm browning . . .«

»Han är duktig på vapen, den där Murmann!« anmärkte Studer.

» . . . fickorna tomma . . .«, sade rannsaktionsdomaren.

»Vad?« löd frågan skarpt. »Har ni händelsevis en lupp?« All hövlighet hade försvunnit ur Studers röst.

»En lupp? Ja. Ett ögonblick. Här . . .«

Det var stilla ett par ögonblick. Genom en springa i fönsterluckorna föll en solstråle på Studers hår. Under tystnad betraktade rannsakningsdomaren mannen som satt framåtböjd framför honom, den breda, runda ryggen och de grå håren som glänste som pälsen på en skimmel.

»Det var lustigt«, sade överkonstapel Studer tyst. (Vad i hela friden kan vara lustigt med ett fotografi av ett mordoffer! tänkte rannsakningsdomaren.)

»Kavajen är ju helt fri från smuts på ryggen . . . «

»Helt fri från smuts. Ja, och . . . ? «

»Och fickorna är tomma«, sade Studer kort, som om allt därigenom fick sin förklaring.

»Jag förstår inte . . . « Rannsakningsdomaren tog av sig glasögonen och putsade glasen med en näsduk.

»Om . . . «, sade Studer och knackade med luppen på fotografierna, »om ni tänker er att mannen här i skogen blivit överfallen helt lömskt, att någon skjutit ned honom bakifrån, så framgår det av likets ställning att mannen fallit framstupa på ansiktet. Inte sant? Han ligger alltså på mage, rör sig inte längre, men hans fickor är tomma. När tömde man fickorna? «

»Angriparen kan ha tvingat Witschi att lämna ifrån sig plånboken . . . «

»Inte särskilt troligt . . . Vad säger obduktionsprotokollet, när bedömer man att döden inträdde? «

Rannsakningsdomaren blåddrade i akterna, ivrig som ett skolbarn som gärna vill få bra betyg av läraren. Märkligt, vad snabbt rollerna hade blivit ombytta. Studer satt fortfarande på den obekväma stolen, som vanligtvis säkert var avsedd för fångar, och ändå såg det ut som om det var *han* som behärskade situationen . . .

»Obduktionsprotokollet«, sade rannsakningsdomaren,

harklade sig torrt, rättade till glasögonen och läste: »Occipitalbenet krossat . . . mecensefalon . . . fastnat i vänstra . . . Men det var ju inte det ni ville veta . . . Här . . . Döden inträdde uppskattningsvis tio timmar innan liket hittades . . . Det var det ni ville veta? Liket upptäcktes mellan halv åtta och kvart i åtta på morgonen av Cottereau, trädgårdsmästare vid Ellenbergers plantskola . . . Mordet skulle alltså ha begåtts omkring klockan tio på kvällen. «

»Klockan tio? Bra. Hur föreställer ni er händelsen? Gamle Witschi är på väg tillbaka från en runda, han kör hemåt i lugn och ro på sin Zehnder. Plötsligt blir han stoppad . . . Redan där är det mycket som är oklart. Varför stiger han av? Är han rädd . . . ? Vi antar att han blev stoppad. Alltså, man tvingar honom att luta motorcykeln mot ett träd, man för med sig honom in i skogen . . . Varför tar inte angriparen ifrån honom plånboken på vägen och försvinner därifrån? Nej! Han tvingar med sig Witschi hundra meter in i skogen – det var väl hundra meter? Skjuter ned honom bakifrån. Mannen faller på magen . . . Skulle ni vilja säga mig, herr rannsakningsdomare, när tog man plånboken med trehundra franc ur hans ficka? «

»Plånbok? Trehundra franc? Ett ögonblick, överkonstapeln. Jag måste orientera mig först . . . «

Tystnad. En fluga surrade i rummet. Studer hade knappt rört sig, han satt fortfarande med sänkt huvud.

»Ni har rätt . . . Fru Witschi uppger att hennes man på morgonen sade till henne att han förmodligen skulle komma hem med hundrafemtio franc på kvällen. Det ska ha gällt två förfallna räkningar. Utöver det ägde han etthundrafemtio franc . . . Per telefon har man fått bekräftat att Witschi verkligen fick betalt av två kunder. Ena räkningen var på hundra franc, den andra på femtio . . . «

»Den ena hundra och den andra femtio? Märkligt ... «

»Varför märkligt?«

»Eftersom Schlumpf hade tre hundralappar i sin ägo. En som han växlade på Zum Bären och två som man tog ifrån honom. Vart har plånboken tagit vägen?«

»Ni har rätt, överkonstapeln, fallet har några oklara punkter ... «

»Oklara punkter!« Studer ryckte på axlarna.

En otrevlig man, tänkte rannsakningsdomaren. Han var lika nervös som vid statsexamen när det begav sig. Kanske var denne Studer mottaglig för smicker ... Därför sade han:

»Jag märker, överkonstapeln, att era praktiska kriminologiska kunskaper är överlägsna mina ... «

Studer brummade någonting.

»Vad sade ni?« Rannsakningsdomaren satte handen bakom örat som om han inte ville gå miste om ett enda ord från mannen mittemot.

Men Studer verkade med ens ha glömt var han befann sig. Han tände omständligt en cigarr.

»Röker ni inte hellre en cigarett?« frågade rannsakningsdomaren försiktigt, för han avskydde lukten av cigarr. Han räckte överkonstapeln ett öppet etui över bordet. Studer skakade avvärijande på huvudet. Erbjudna honom, överkonstapel Studer, cigaretter med guldmunstycke ...!

Rannsakningsdomaren frågade ut i tystnaden:

»Var har ni förvärvat era praktiska kunskaper, herr Studer?« Men inte ens bytet av tilltalsform – herr Studer i stället för överkonstapel – räckte för att väcka den tiggande mannen ur hans grubblerier.

»Hur kommer det sig att ni med era kunskaper inte har avancerat till åtminstone polisintendent?«

Studer for upp:

»Vad ...? Vad menar ni ...? Har ni ett askfat?«

Rannsakningsdomaren log och sköt ett mässingsfat över bordet.

»Jag studerade en gång i tiden för professor Groß i Graz. Och varför jag inte har kommit längre? Ni förstår, jag brände fingrarna på en bankaffär en gång. Då var jag överkonstapel vid stadspolisen ... Ja, och under kriget ... Efter bankaffären blev jag tvungen att börja om från början ... Så ligger det till ... Men det jag ville säga var: Hur tänker ni ta itu med ärendet? Vilka åtgärder kommer ni att vidta?«

Först ville rannsakningsdomaren sätta mannen på plats, göra klart för honom att det var *han* som gav order, att det var *han* som ledde utredningen ... Men han motstod den starka impulsen. Studers blick hade något så förvåntansfullt och ängsligt över sig ... Därför sade han ganska medgörligt:

»Nåja, det vanliga, tänker jag. Kalla in familjen Witschi, arbetsgivaren till den ... den anklagade ... «

»Erwin Schlumpf«, avbröt Studer, »tidigare straffad för inbrott, stöld och andra småförseelser ... «

»Helt riktigt. Alltså, i grunden och botten en person som mycket väl kan tänkas ha begått brottet, inte sant?«

»Mycket möjligt ... « Paus. »Men inte heller en tidigare straffad kan trolla ... Och Schlumpf kommer inte att öppna munnen ... Ni kan fråga så mycket ni vill. Han kommer att låta sig skickas till Thorberg – och väl där hänger han sig igen. Egentligen är det synd om pojken ... Ja, det är synd om honom ... «

»Er mänskliga omtanke i all ära, herr Studer, men ... Vi har en utredning att sköta, eller hur?«

»Ja, ja ... Och liket finns fortfarande i Gerzenstein?«

Ännu en gång bläddrade rannsakningsdomaren i akterna.

»Det fördes över till rättsmedicinska institutet på ons-

dagskvällen. På begäran av regeringsståthållaren i Roggwil . . . «

Studer räknade på fingrarna:

»På onsdagen, den tredje maj klockan halv åtta på morgonen, hittas liket. Runt lunchtid genomförs den första obduktionen av doktor . . . doktor . . . Ja, vad heter han?»

»Dr Neuenschwander.«

»Neuenschwander. Bra. På onsdagskvällen växlar Schlumpf hundralappen på Zum Bären. Torsdag flykt. I dag, fredag, arresterar jag honom hos hans mor. När fördes liket till rättsmedicinska institutet?»

»Onsdag kväll . . . «

»När tror ni att vi kommer att få rapporten från institutet?»

»Jag tänkte att vi borde konfrontera den anklagade med liket. Vad tycker ni om det?» Frågan var hövligt ställd, men rannsakningsdomaren tänkte för sig själv: Om karln bara ville gå snart, cigarren stinker, han är påträngande, jag tänker klaga hos ledningen, men skulle det egentligen göra saken bättre? Jag blir ändå inte av med honom på ett tag. Alltså, bäst att hålla god min . . .

»Konfrontera?» upprepade Studer. »Så att han försöker rymma igen?»

»Vad? Har han försökt rymma från er? Och det har ni inte berättat för mig?»

Studer såg på rannsakningsdomaren med sina lugna ögon. Han ryckte på axlarna. Vad skulle man svara på en sådan fråga?

»Jag vill vara helt uppriktig mot er, herr rannsakningsdomare«, sade Studer plötsligt, och hans röst lät märkligt dov och upprörd. »Nu har vi gått som katten kring het gröt tillräckligt länge. Ni tänker för er själv: Den gamle, avdanka-

de överkonstapeln som snart ska pensioneras försöker göra sig viktig. Han tränger sig på. Men snart slipper jag nog ha med honom att göra. Redan i kväll, så fort han gått, telefonerar jag till polisledningen och klagar . . . «

Tystnad. Rannsakningsdomaren höll en blyertspenna i handen och ritade cirklar på ett läskpapper. Studer ställde sig upp, tog tag om ryggstödet på stolen, snurrade runt den och satte sig med armarna lutade mot ryggstödet – cigarren osade mellan hans fingrar – och sade:

»Jag vill säga er något, herr rannsakningsdomare. Jag lämnar gärna in min avskedsansökan om det här fallet inte sköts så som jag skulle önska. Men när jag väl fått mitt avsked kan jag göra vad jag vill. Det kan bli riktigt lustigt. Jag har lovat Schlumpf att ta mig an hans sak . . . «

»Har ni blivit försvarsadvokat, överkonstapeln?» invände rannsakningsdomaren hånfullt.

»Nej. Men jag kan alltid skaffa mig en. En som kastar hela anklagelseakten över ända – under rättegångsförhandlingen. Om ni föredrar det? Men tänk efter ordentligt hur det skulle se ut! Ni skulle kallas som vittne av försvaret, och sedan skulle man klandra er för alla felaktigheter i förundersökningen . . . Vad tycker ni om det?»

Karln är ju från vettet! tänkte rannsakningsdomaren. En riktig kverulant! Varför kommenderade man i väg just denne Studer till arresteringen? En rättvisefanatiker! Att det fortfarande finns sådana! Jag har ju hela tiden gått med på allt han säger . . . Är mannen en tankeläsare? Vilken fånig historia! Och om Schlumpf är oskyldig blir det kanske skandal, misstankar kommer att riktas åt alla möjliga håll. Det är nog lika bra att jag samarbetar med karln . . . Högt sade han:

»Det där är ju nonsens, överkonstapeln! Jag är bara inte

särskilt insatt i ärendet. Och dessa hot? Varför tar ni genast till det tunga artilleriet? Har jag vägrat att lyssna till er? Ha lite tålmod, herr Studer. Vi kan väl tala igenom saken i lugn och ro. Ni är mycket känslig, överkonstapeln, tycks det mig, men ni måste tänka på att även andra människor har nerver . . . «

Rannsakningsdomaren väntade och under tiden stirrade han på cigarren i Studers hand . . .

»Jaså!« sade Studer plötsligt. »Det var där skon klämde . . . « Han gick fram till fönstret, stötte upp fönsterluckorna och slängde ut cigarren. »Det borde jag ha förstått . . . Folk som ni . . . Var det därför? Jag kände på mig att ni hade något emot mig och trodde att det berodde på Schlumpf . . . Och så var det bara cigarren?« Studer skrattade.

Besynnerlig människa! tänkte rannsakningsdomaren. In-sikter i en hel del! Cigarröken! Kan en sådan sak utlösa en fientlig stämning? Studer bröt in i hans tankegång:

»Märkligt. Ibland är det bara en obetydlig vana hos en annan människa som gör att hon går oss på nerverna: att någon röker dåliga cigarrer, till exempel. För mig är det dyra cigaretter med guldmunstycke . . . « Han satte sig igen.

»Kanske det«, sade rannsakningsdomaren bara. Men inom sig kände han en viss högaktning för tankeläsaren Studer. Och sedan sade han:

»Nu skulle jag gärna kalla in Schlumpf, er skyddsling. Vill ni närvara?«

»Javisst. Gärna. Men kanske skulle ni . . . «

»Ja, ja«, rannsakningsdomaren log, »jag ska behandla honom på ett sådant sätt att han inte går och hänger sig igen, i alla fall inte än på ett tag. Det finns olika vägar att gå . . . Och jag ska tala med allmänna åklagaren. Om en vidare utredning visar sig nödvändig kommer vi att begära er hjälp . . . «

Biljard och alcoholismus chronicus

STUDER stötte till. Den vita biljardbollen rullade över den gröna duken, slog emot den röda bollen, träffade vallen och susade med en hårsman förbi den andra vita bollen.

Studer ställde kön mot golvet, blinkade och sade irriterat:

»För svag skruv.«

Och i samma ögonblick hörde han för första gången den mullrande röst som han skulle komma att höra så många gånger.

Rösten sade:

»Och tro mig, den här historien med Witschi är långt ifrån solklar; tro mig, det är något som inte stämmer där . . . och du vet att jag har rätt. Att de har gripit Schlumpf . . . « Mer lyckades Studer inte uppfatta. Stillheten som ett tag svävat över rummet gick i bitar, sorlet av röster tog vid. Studer vände sig om och fixerade mannen med den märkligt mullrande rösten.

Han var högväxt, med ett magert, fårat ansikte. Han satt vid ett litet bord i hörnet av kaféet tillsammans med en tjock liten man. Den tjocke nickade, nickade oavbrutet, medan den magre gamle mannen stödde armbågen mot bordet och pratade vidare med uppsträckt pekfinger. Mannen verkade knappt ha några läppar – han måste ha tappat alla tänder. Nu sänkte den gamle handen, lyfte förstrött glaset till munnen, märkte plötsligt att det var tomt: ett milt leende spred sig över den hårda munnen, så ler en människa som inte riktigt tar sig själv på allvar.